7 noyabr 1970

ƏJDAHA

Tofiq MAHMUD

BASIF gözünü maşınının pəncərəsindən tuşkarımışdı. Cığırtəni cırdıqlı yüyü bütün diqqətini cəlb etmişdi. Col rahat və təmiz əlcə da, tarıxıda təzə mıxtəsəlif maşınlar koruyur. Bə'zilərini tanıx kətdiyindən onları otub kevnək lasını kolırdı. O, inəhəyə tez vaktnar məsəddi inə cığırtəni bir az da artıqdıq. Indi maşın elə bil yuğrdu.

Əmtə xeyli talmışı jolçu nəvarəsində, janlıyda mıvık vamadan olan bir qıs kordu. Qız əlinin taldıqdı. Basıf jaxşılaşanda onuy kəsəl bir qız oldüqünü kərüb dərhal əjləvi bəzbi və manşını saxladı. Pəzdan qoşdu:

— Xəra kedirsən?!

— Bakıja. Anarəsənisəmsi?! Səhərdən nevə avtobuc kəlib kevib, həmsısı dolu. Heç birin kotrəməjib. Jəlkərən avtobusuna da yıxdım azdır. Bəlkə sıa...

— Kəlin, otrurun, anvar tez olur!..

Qız vamadanıkı kotrurdı kabinəjə talxdı. Basıf ona diqqətlə bəxdı. Bu, bəyirtətən kəsəl, jaraşıqlı, şirin bir qız idi. Əjnində qısa, dar paltar vardı. Gözlərinin jarqısı aydır idi. Xurmalı saçlarını dalğala bə qısa oldurmuşdu yuxucə, tənəkə sifətinə jaraşırdı. Yetiş inahmat taxtasına bənzəjən vamadanı ajaqlarının janına gəlib rahatlandı. Xuc manşının kabinəjə balaca otaq kimi idi, arxəja, pəncərə şüşələrinin yət hissələrinə mıxtəlif şəkillər yuruşmuşdu. Əksərijətı jurnal və gəzetlərdən kəsılmış qız şəkilləri idi. Basıf sərnişinlə kozuyu bir də baxdı, maşınıq işlə salıb, sürdü.

Jarım saatdan sonra Ələtə vatdılar. Uzağa, ağaclarıq arxasından javaş-javaş bərəkət edən uzun bir tatar kərüdü. Bir azdan evlərin dalğa-da kəzdən itdi. Basıf Bakıja tez vatmat üçün tələssə də, nədənsə birdən-birə maşınıq sür'ətini azaltdı. Fikri yıxda səhbət etmək idi, anvar buna vəsaqətı vatmışdı.

— Bakıja kətmədən xejir ola?! — dejə o. nəhajət, vür'ətsizlik yıxa tərəf dəndi, vamabınıq kəzləmədən əsy olmə etdi: — Jeni instituta kirmək kedirsinis?!

Qız başı-əşəi açıyb ona baxdı:

— Mənim hərə kətmişimlə nə üçün belə marağlanırsınız?! Jəxca eşitmişə inşaatçı axtarırsınız?!

Basıf qızın səs dilli, hazırçavad olavatlı-ma təəssüf etmişdi.

— Adam inşaatçını jolda axtarmaz ki...

— Bəs harda?! Evdə, otar küncündə... Hə vəl kərsyi, nə bajar... Bur başına gəvəsi, kətir, kəl evə...

— Elə də jox...

— Bəs nevə?!

— Bir az agıllı olsyn... Bir az da...

— Bir azda namsız, olsan?!

— Elədir ki, bar. Indi belə qız hardadır?! Vamarala da kəzsən, tapa bilməzsən. Anam mənə dejir ki, kəl, evdən. Hardaca, inamsı kəndəsə xaşsa qıza bar. Dejir, tərbijalı, namsız, ismətlı bir qızdır, kedim elvi, alım ony — sənin üçün. Mən də şərafət elərəm. Elə indi olmaz axşı...

— Indi, belə hərkətərdən jaxşılı qızdırlar?!

— Sevmək üçün jaxşılı olmaz dejir...

Birdən qız ona tərəf vevrilib hejrət və təəvvüblə baxdı. Basıf onun baxşılığından narahat oldu. Əz narahatçılıq içindən yeqinsə xoş bir duyğu da axdı. Qızın xoşuna vamaq üçün jetirə bilmişdi. Onun vox nin, məlahətli, inşıltılı, qara kəzlərində bəlavə, şıltaq qızlara məxsus tərəf, xoş bir dəvəlik vardı. Qız dərhal kəzlərini vəkib nrəzirə baxdı. Basıf-dən-birə şəsəhbətə dejişdi. Dəniszə marəqlandı, ony nə baxt kərəvəjini eşitmüş...

Bet-nəzə qızı Basifin xuşuna kəlmədi. Bajardan davam edən ıbirin səhbətin kəsilməsin və başını vəvrə ilə axmasi nevə yeqinsən dejildi. Birdən qız ony ondan sorundu:

— Hüjə oxumara kətməmisinis, şofer olmuysunuz?!

— Jalan demajəvəjəm. Bəzlən-bilmə tabilijjətim olmajıb. Hüjə kkləsdım? Çalışdım, kordum, bir ıneş tıxmıb. Kevə-kyndə oxumy oldyrdym, axşırda papaşımıs fabatşma qoşub filmlərdən. Kətdim zavoqda inşləməjə. Bir ne yeta vardı. Mənə bir iş ojrətmədi. Elə elədi ki, zavoqu qoşub qaydım. Kətdim, dərənjə inşaatçı oldym. Hə başımızı ağrıdsam, bir-nin sənət dejişdim. Axşırda eşitdim ki, kure axşılmış. Altı ajlıq... Kirdim ora... Qurtardım. Inşcafon da ne qurtarmadım. Indi də yv-dərə ildım ni, maşın qşyrəm. Ne dejil. Maşınım maşı jerində... Kolirim də oxur. Əkər nivdənlə inşləsən, by əsy də jaxşı inşqıdır.

Qız jenə ona əvvəlnin nimi baxdı. Sy dəfə Basif dəzmədə sorundu:

— Hə yvyn elə baxşırsınızı?!

— Şoferlərin o qədər şıeləjirələr ki. Mən də onlarşın içində nevə insino rast kəlmirəm. Ona kərə də...

Qız səsyndyn dalğını dəmjib azaqlıq qıslarda bə inşə-inşə kyldy. Onlar Dyvannınış kevdılar. eshbət jenə dəniszdən dyşdy.

— Az qalıb, — dejə Basif bir az cır'ətin artşrdı.

Qız marəqla yfyrlərə tərəf baxşrdı. Xejlı sonra dəniszə kərynd: yzərdə, nivnk tənələrin arxasında, onyn yfyrlərə qədər yzəvlnnış komoj, kənin sinəsin avşadı. Qız daha da vanlandı bə dedi:

— Gardan, sahilə syrə biləjirsinəmi?!

— Hüjə eyrə bilmərəm. Syrəsəm.

Maşın indi Qarədərə tərəf cyr'ətlə irəlilə-jirdi. Asfalt jolyn sar tərəfindən dəniz, sol tə-rəfindən dəmir jolu yzanır, ondan o tərəfdə nə sarı təpələr, dağlar yvalıqdı. Basif maşının cyr'ətini azaltdı, avtobuslarq kəzlədiyi sərnişinlərə yyn tikilmini yetş ortyzy kəşkyn jənlıdan gəş bşrşzlş kivnk tənələrin arasşş ilə dəniszə dogry hərəkət etmədə başladı. Sahilə dogry yzanan torbat jol pəhət dejildi. Maşın adəmi atəş-tyrtyq. Təkərlər altında daşlar şıpşıldajşrdı. Basif maşını dəniszin jaxşınlışına qədər cyrdy bə lələlərin acta-acta sahilin dəjdyjy jerdə saxladı.

Qız jə ajaqaltşlarşnş bə tşsa, ar vorabalarşnş vşxarşb jere atşldı. Basif də tanşnş silə maşşnşn ətrafşnş dolşb dəniszin o biri tərəfindən dyşdy. Otrafda heç kəs jox idi. Jol kejfiə aralşda galmşydş. Arabşr oradan otən maşşnlarşn səsi kəlirdi. Sahil yzaqlarda, təpəvkləri-nin dalşnda kərynmyja olurdy. Kynən dağların dalşnda kişələnmişdi, onyn səsi sarşmştşl, solgyn inşşlarş yfyr-lərdən vəkilirdi, jaşaş-jaşaş jox olurdy.

Basif fşsa tamaşa edirdi. Qız dar, fşsa, inək donyny bir az lyxarş galdşrşb dənizə kirmişdi. Onyn arşnşar, təmiz, otlu ajaqlarş vox kəzəl idi.

Basif sərnişinlərə baxşb fikirləndi-dində qız ona ilə ony janşna vaqşrdı.

— Kəlin, baxşn, kərün nə kəzəldır, —dejə ələləri ilə dənizə kəstərdi.

Qız cyjyn içində dəjanşb yzaqlara, qarşşsşnda açılmşş mənzərəyə bə kəzəl-dənizə bəxşrdş. Kynyn bytyn inşşsinin vanşna dşşmşş, indi jorgunlyqdan sonra sanşt-sanşt dinvələn dənizdən sərin hava dalğası axşb kəlirdi.

— Xoşuyuza kəlirmi? — dejə qız Basifdən sorundy.

— Kəzəldır.

Basif qıza bəxdı. O, nə qədər təmiz, saf və mə'sum idi, yrəjinə heç nə kətirmirdi. Basifdən jin dəmçə da ələyn qorxmuyrdy. Bəlkə ony ən yxşın adəm inanı janşna vaqşrmışdış. Bəjərtş tarş fikirlərini yyn xəvalət vəxmajə bəniədş. O, dəlş qızın janşndə dəjənə bilmajib kerijə qajıtdı. qabşnşn janşndavca, maşşnşn dəmirinə sejkndş. Qız nolə də dənizin səhilindən dəjənmişdi, yzaq-lara bəxşrdş. Sonra jəvan-jəvan dənizin içərə-lərinə dogry ədşlşmədş. Kettş, kettş, oy, dəniz-dən olənə qədər kettş, dəjandş, kerijə qajıtmyb. Basifə bəxdı. Basif ğy lovlədən kozuny vəxmədən myxtəlifliyini nişni galmşydş. Donuz... Axşnşn-janşlşşş... sahilədə, sylyn içində dəjənən qəş...

Basif ondan kozuny vəxmşrdı. Qızşn nə heç nə nevinə dejildi. Dəniszə dogry kedirdi. Donyny bir az da galdşrmşşdş. Əjri nolə tytyqny yçyn palatarş daha da dar olmyydy. Onyn nişvə bə nəzəl bədənini ajdşn kostərirdi. Kerijə vevrilmib o biri ələini lyxarş galdşrdş bə jeladə:

— Sy netsidyr, — dejə cşşşldşrdş.

Basif bir anlşq ony dənizdə vşkmə təsəvvyr etdi. O da dərhal soşynyb əoyny syja atdş. Dənizin altşş ilə yzyb qıza vatdş, kəzəl ajaqlarşndan tyf galdşrdş. Qızşn nə ğəhrəbəni tyllarşnşn ətrafşnı sarşdş. Sonra janşnş yzyn jər. Sonra qızşn ony vişil dərinə vşxşb cyja dyşdylar. Bir-dən nəzə adşzdş o, qızşn vşşmşş belindən tytdy bə dənizə sıçdş... By zamş kozynyn qabşnda palatarş dəjənən, inşə-nişn kyzə o qızşş kərüb, ony vşkmşş-di.

— Jaman fikrə kətmişinis?!

— Içeş, elə bələ...

— Nə vşmmşsan dənizdə, — Çimin, kəzləjirəm.

— Dəniz palatarşm jox-dur.

Qız jenə vevrilib dənizə bəxdı. Basif soruşdu:

— Adşnşş nədir?!

Kaş soruşmajədşş! Qız nişdiş nişni sanşa bilməzdş. Sərgin-dərə ajlaşdş, yzy vşndşlənşb, ğy cyalşn arxasşnda nə işə kişin dərə mə'nasşnş oldyryny bilmirdi. Bajardan heç nəzə ehəmişjət vermirdi. Indi qorxdy, qızana tərəf vevrildi. Baxşnşlşnda dəşşş-da bir ifadə oxşyşr, jan hə-ləvələndi, kəzləri irişdi, ağzşndakşlarşnş ağaltdşlarşnş dişdi bə dedi:

— Kevdir, nedəjni...

Qızşn belə qorxmasşndan Basifni xoşu kəldi, onyula jarafat etmək istədi, odur ki, bir-birə bəxdı dedi:

— Maşını xarab olyb...

— Hə?!

Qızşn dodaqlarşndan elə hələvələ, elə titrək bir səs tondy ki, Basifə jarafat etdijinə peşmən oldy. Qız dəhşətli bir hadişə kəzlədşn ədəs kimi ollarşnşn dənyyny sıxdş, kepi-kepi vəxıldı. Basifə jarafatşnşn ona məşğul tə'sir byraxdşğşnşş ayyb, maşına təxdş, sənitsi:

— Kəl, min, — dedi. — Nə qorxyrsan? Kəl, qorxmal..

— Jox.., jox...

Qız jeridən tərpənmədi. Kərynyr, ona daha inanmşrdş. Isələ də kəzlərindən qorxy bə hələvələ nişdəsi vəxılməmişdi. Basif maşını işnə saldı, xejlı sürdy, kabinənin qapşsşnı açşb qoyub kəzlədi. Qız javaş-javaş jaxşılaşdşş. Jyxarş galdş, qorxa-qorxa əjləşdi. Anvar bir kəzy elə Basifdə nişdi. Ganşnş da bərk ortməmişi, ətin ələ tytmuşdy.

— Syr,—dejə astadan pşşşldadş.

Basif syrmədi. Kəbrət vşxardş, nəmzər jandşrdş. Tələsmədi, asta-asta vəxdş, tytyşyny ayşş pəncərədən havaja yfyryrdy.

Yzaqdan işşş parşldadş, jaxşılaşdş bə bir avtobus otyb kevdi. Basif maşını dayandşrmayu vəxıb tyxladş. Maşşnşn işnə saldş. Syr'ətə syrməjə başladş. Daha qıza baxmşrdş. Byrğylar... Işşşğlar.. Basif bir qayny jenə maşınının pəncərəsindən vşxarmşşdş. Işşş vəxmşrdşğşnşn janşndan otyb, Başlar vatanda, dəniz sahilindən işşşltşlar silcilələn kərynyr. Bir az ğabağdan isə by işşşltşlar dərəjə oldyğy nişni parşldadş. Byrğylar arasşndan kecib, ğəjrət nişbət bərabərşnə qayny kişnə maşşnşn syr'ətşn xejlı azaldş. Qız vamşlanmşldş, hər jerə marağla baxşrdş.

— Birinişni dəfədir kəlirsinis?!

— Jox.., Yoxdan kəlmişəm. Yv-dərd ilə ğabar...

— Hüjə mənə adşnşzşş demədinis?!

— Axşı nəjinizə kərəkdir?!

— Elə-belə bilmək istəjirəm.

— Inanladır...

Basif maşşnşn Asərnefт meydanşndə, avtobuc dajanacaqlarşnşn janşnda saxladş bə sorundy:

— Işara kedvəjinişni bilirsinisnimi?!

— Bəlkə mənə apara bilmisnis?! Musəfəjlər ğəsəbsinə kedvəjəm. Jaxşı tanşşmşram.

— Apararam. Elə mən də ora kedirəm.

— Hüjə nə kəzəl olyb. Elə bil ki, birinişni dəfədir kərüşəm. O ğabağ janşndanş bina jadşma kəlir.

— Ony ki, yoxdan sokulor.

Jeridə rşşmşşşş, əşrşb dirəklərin yzərindən, dalğavarş bətən ortyşyn yştyşdə kəj inişşlə ştaksın bəzdşrşş janşlşmşşdş. Maşşnş janş dolmşnmş kyçəş şlaxşmş başladş. Jyxarşdan, dirş trolleybus kəlirdi. Nanləşnin kəzlərş-indi inişşlə dolyydy, əfilarmonijanşn kəzəl, ağ binasşna baxşrdş. Basif metrəyə ona kətərəcdə rəs sesinclə—saxla—dedi. Maşını zajandş. Damş dorqcyny olan janlarş tamam inişşdən ğərşlmşşdş. yştyşdə rşşmşşş rəsinclə «M» hərfi jaşşlmşş metro tüs yçyn sehrli bir jer kimi kərynyrdy.

— Dejirlər, çox dərindir.

Isə, dərindir. Hetəjirsən, ket ğaz, kəzlə-jərəm.

— Jox, sabah kolavejəm.

Basif maşını syrdy. Nanlə dal-dal otyr, kəndə vamaatşn metrodan nevə boşyk marağla danşşdşğlarşnş seşlədirdi.

— Jolda dejəsən məndən qorxdynuz?!

Nanlə sysyb kylə-kylə ona baxdş. Vaeab bermədi. Bu hərəkəti isə «Nahar jepə qorxmuşam» demək istədi. Bu baxt Basifnin axşam məşğərsinin kerjb yçyny pəncərə tərəf vevirdə.

Maşını Musəfəjən ğəsəbsinə jaxşınlaşanda yzağdan «Sevinç» kinə-teatrşnşn inişşlarşş parşldajşrdş. Vorək zavodyndan bir az jyxarşda, dinş kyçədən galxıb dəvrələnə kevdilər. Nanlə bəlkə yvbana kərəvəjinin dedinə Basif hejrətdə ğaldş. Axşı, gy yvban onlarşn osi evi idi. Birinşi dinə ğəsəbsinin başlanşşmşşdş, tələbə jataşxanalarşnşn jaxşılaşmşşna idi. Orlan tət etdi ki, Nanlə onlarşn janşnı ğəlməzlərindən biridir. Tüsdən mənzilin mərəsinin soruşanda onda inək-inşşə galmədş. Nanlə jenə inşşbaşı-inşşbaşın ona dedş. Aşnvar Basif heç nə soşləmədi. Binişşnş bəmin janşnda saxladş— gydyr— dejə binanş tüsa kostərdi,—yçüncy mərtəbəjə galxın, dedişinə mənəni ordadşr...

Nanlə dyşüş bul bermək istəjirdi ki, maşşnşn janşndan kecib kətişinin kordy, arxadan tüşşlşrdş, fəşət ona vabaf bərən olmadş. O, hejbərlə vtşşlərinin arşnda idi.

Basif maşşnşn aparşş ğaraja ğojdy, dostlara işlə kordyşy. Axşam evə kec kəldi. Işçəri kirən kimi anası onyn ğulağına pşşşldadş ki, bəs xalan tüsnı kəlib. Sonra bin-bir kyldy.—elə bə kəzəl olyb ki—dejə mə'na alə ollyna ğaldş? Qız əjləşş nlə kəlib?

Basif kyldymsyyb heç nə demədi. Yorəjinin jeşib jatmşş kətdi. Jerinə kirəndə şşşrma arxasşndan bəmşsi alə astadan eəhbət edən Nanlənin səsinin eşşitdi. Nanlə onyn bəmşsi-nə dejirdi:

— Sən bilən, o, pulsy məndən nişş şlmadş?!

Səhər tezdən Basif əl-yzyny jyjyb, otağa kevəndə Nanlə işlə ğarşşlaşdş. «A..» dejə tüs hejbərlə ğşşşldşğşş.